

Inhoud

WOORD VAN DANK	11
VOORWOORD	13
Hoofdstuk 1	
VISIE OP BSO EN PAV	15
1.1 Onderwijs op maat van de leerling	15
1.2 Beroepsonderwijs	18
1.2.1 Doelstelling en missie	18
1.2.2 Structuur en organisatie	20
1.2.3 De noden van de leerling	21
1.2.4 De leraar als professional	22
1.3 Project Algemene Vakken	23
Hoofdstuk 2	
DE EINDTERMEN VAN PROJECT ALGEMENE VAKKEN HOOFDSTUK 2	27
2.1 De start van PAV	27
2.2 PAV na de onderwijshervorming van 2019	27
2.3 Zestien sleutelcompetenties voor het secundair onderwijs	28
2.4 Opbouw van de eindtermen per sleutelcompetentie	30
2.5 Formulering van de eindtermen	32
Hoofdstuk 3	
KRACHTIGE LEEROMGEVINGEN	35
3.1 Krachtige leeromgevingen in het beroepssecundair onderwijs	35
3.1.1 Inleiding	35
3.1.2 Model voor krachtige leeromgevingen in het bso	36
3.1.2.1 <i>Leerling en de ontwikkeling van de (beroeps)identiteit</i>	37
3.1.2.2 <i>21ste-eeuwse vaardigheden</i>	37
3.1.2.3 <i>Authentieke en uitdagende leeromgeving</i>	40
3.1.2.4 <i>Zorg op maat</i>	40
3.1.2.5 <i>Positief en veilig klasklimaat</i>	41
3.1.3 Conclusie	42
3.2 Evaluatie als motor van de krachtige leeromgeving	42
3.2.1 Inleiding	42
3.2.2 De krijtlijnen voor evaluatie uitzetten binnen een professionele leergemeenschap	43
3.2.3 De leraar als coach bij evaluatie: de cruciale rol van feedback	44
3.2.3.1 <i>Feedback: een antwoord op drie vragen</i>	45
3.2.3.2 <i>Feedback op vier niveaus</i>	46
3.2.4 Evalueren als converseren en reflecteren	48
3.2.4.1 <i>Zelf- en peerevaluatie</i>	49
3.2.4.2 <i>Supervisie en intervisie</i>	50
3.2.4.3 <i>Leerlingencontact</i>	51
3.2.5 Evalueren om te differentiëren en gedifferentieerd evalueren	52
3.2.5.1 <i>Differentiëren in leerstatus: aangepaste doelen</i>	54
3.2.5.2 <i>Differentiëren in leerprofiel: tijd als voorbeeld</i>	54
3.2.5.3 <i>Interesses en voorkeuren: keuzevrijheid als differentiatiestrategie bij evaluatie</i>	55

3.2.6	Rubrics als instrument om vaardigheden te evalueren	55
3.2.6.1	<i>SAM-schalen</i>	56
3.2.6.2	<i>CompassMe</i>	58
3.3	Afstemming met de fysieke krachtige leeromgeving!	59

Hoofdstuk 4

SAMENHANGEND LEREN BEVORDEREN

4.1	Inleiding	65
4.2	Thematisch onderwijs	68
4.2.1	Begripsafbakening	68
4.2.2	Thematisch onderwijs ontwerpen	69
4.3	Projectmatig onderwijs	71
4.3.1	Begripsafbakening	71
4.3.2	Zes dimensies	74
4.3.2.1	<i>Inbedding in de realiteit: virtueel versus reëel</i>	74
4.3.2.2	<i>Structuur: los/open versus vaste/opgelegd</i>	74
4.3.2.3	<i>Sturing: leerkrachtgestuurd versus zelfgestuurd</i>	75
4.3.2.4	<i>Interdisciplinariteit: een vak versus disciplines</i>	76
4.3.2.5	<i>Groep: individu versus groep</i>	76
4.3.2.6	<i>Intensiteit en schaal: werkvorm versus onderwijsmethode</i>	77
4.3.3	Projectmatig onderwijs ontwerpen	79
4.4	Ontwerpend onderwijs	81
4.4.1	Begripsafbakening	81
4.4.2	Ontwerpend onderwijs opzetten	82
4.5	Onderzoekend onderwijs	86
4.5.1	Begripsafbakening	86
4.5.2	Onderzoekend onderwijs ontwerpen	87
4.6	Ondersteuning vanuit de leerkracht	87
4.6.1	Taakgerichte ondersteuning	88
4.6.2	Procesgerichte ondersteuning	89
4.7	Leerlijn binnen geïntegreerd werken	90
4.7.1	Zelfsturing en reflectie	90
4.7.2	Probleemoplossend vermogen	91
4.7.3	Coöperatief leren	91

Hoofdstuk 5

DIDACTIEK IN HET MEERVOUD

5.1	Taalvaardigheid en geletterdheid bevorderen binnen PAV	93
5.1.1	Basisgeletterdheid voor elke leerling!	93
5.1.2	De nieuwe eindtermen voor de sleutelcompetentie 'Competenties in het Nederlands'	96
5.1.3	Taalvaardigheid en geletterdheid bevorderen in de praktijk	98
5.1.4	Bewust omgaan met moeilijke instructietaal	107
5.1.5	Conclusie	108
5.2	Wiskundige vaardigheden binnen PAV	109
5.2.1	Inleiding	109
5.2.2	De vijf strengen van wiskundige bekwaamheid	110
5.2.3	Visie nieuwe eindtermen wiskunde eerste graad B-stroom, tweede en derde graad arbeidsmarktfinaliteit	112
5.2.4	Vakdidactische inzichten	115
5.2.4.1	<i>Een ijsberg vol met representaties</i>	115
5.2.4.2	<i>Drieslagmodel functioneel rekenen</i>	117
5.2.4.3	<i>Wiskundige verbeelding</i>	121
5.2.4.4	<i>Verbanden</i>	124
5.2.4.5	<i>Datawijsheid</i>	126

5.2.5	Wiskundige vaardigheden in de praktijk	128
5.2.5.1	<i>Voorbeelden van kleinschalige opdrachten</i>	128
5.2.5.2	<i>Voorbeeld van een grote schoolopdracht: schooltuin Scheppersinstituut Deurne & Antwerpen</i>	133
5.2.6	Zorg op maat	139
5.2.7	Kijkwijzer wiskundige vaardigheden	139
5.3	Historisch denken binnen PAV	140
5.3.1	Inleiding	140
5.3.2	Historisch bewustzijn in PAV: historisch denken als einddoel	142
5.3.3	Operationalisering van historisch denken in vier bouwstenen	143
5.3.3.1	<i>Historische fenomenen situeren in een historisch referentiekader</i>	144
5.3.3.2	<i>Kritisch reflecteren met en over historische bronnen</i>	148
5.3.3.3	<i>Tot beargumenteerde historische beeldvorming komen vanuit verschillende perspectieven</i>	149
5.3.3.4	<i>Over de complexe relatie tussen verleden, heden en toekomst reflecteren en deze duiden</i>	150
5.3.4	Kijkwijzer	153
5.3.5	Verder lezen	155
5.4	Ruimtelijk bewustzijn binnen PAV	155
5.4.1	Ruimtelijk bewustzijn in PAV: ruimtelijk relationeel denken als einddoel	156
5.4.1.1	<i>Wat is ruimtelijk relationeel denken?</i>	156
5.4.1.2	<i>Ruimtelijk relationeel denken in de eindtermen</i>	158
5.4.2	De verschillende bouwstenen voor ruimtelijk bewustzijn verder uitgewerkt	158
5.4.2.1	<i>Bouwsteen 1: Personen, plaatsen, patronen en processen situeren op verschillende ruimtelijke schaalniveaus en tijdschalen</i>	159
5.4.2.2	<i>Bouwsteen 2: Plaatsbegrip hanteren om lokale, nationale en internationale gebeurtenissen in een geografisch kader te plaatsen</i>	164
5.4.2.3	<i>Bouwsteen 3: Ruimtelijke patronen en processen aan het aardoppervlak verklaren</i>	167
5.4.2.4	<i>Bouwsteen 4: Geografische methoden en technieken aanwenden om ruimtelijke patronen en processen te onderzoeken</i>	168
5.4.3	Gevaar voor misconcepties in de sleutelcompetentie 'ruimtelijk bewustzijn'	169
5.4.4	Kijkwijzer implementatie ruimtelijk bewustzijn binnen PAV	170
5.4.5	Verder lezen?	172
5.5	Natuurwetenschappen binnen PAV	173
5.5.1	Waarom wetenschapsonderwijs? Het Europese kader	173
5.5.2	Wetenschappelijke geletterdheid	174
5.5.3	Inhouden	177
5.5.3.1	<i>Diepgang</i>	177
5.5.3.2	<i>Welke inhouden?</i>	178
5.5.4	Inzetten op wetenschappelijke vaardigheden	178
5.5.4.1	<i>Nut van classificeren</i>	186
5.5.4.2	<i>Explorerend versus hypothesetoetsend onderzoek</i>	188
5.5.5	Samengevat	191
5.6	Economisch-financiële educatie binnen PAV	192
5.6.1	Inleiding	192
5.6.2	Waarom is economisch-financiële educatie belangrijk?	195
5.6.2.1	<i>Prestaties in financiële educatie</i>	195
5.6.2.2	<i>Differentiatie als vakdidactische uitdaging</i>	198
5.6.3	Hoe economisch-financiële educatie vormgeven als onderdeel van de lessen PAV?	198
5.6.3.1	<i>Behoefte aan een denkkader inzake financiële educatie</i>	198
5.6.3.2	<i>Een MACS-model</i>	199
5.6.4	Praktijkvoorbeelden	203
5.6.5	Kijkwijzer 'economisch-financiële educatie als onderdeel van PAV'	209

Hoofdstuk 6**EEN BREDE KIJK OP DE WERELD: ACTUALITEIT**

6.1	Voorbeeld: 'Actualiteit? Beeld je in!'	217
6.1.1	Probleemstelling en uitgangspunten	217
6.1.2	Verloop project	217
6.2	Een krachtige insteek voor actualiteit	219
6.3	Doel van actua	220
6.3.1	Maatschappelijke weerbaarheid	221
6.3.2	Als middel om andere vaardigheden te verwerven	223
6.3.3	Linken met andere inhouden	224
6.4	Hoe integreren?	224
6.4.1	Integreren in diverse thema's	225
6.4.2	Thema rond actua	226
6.4.3	Actua als rode draad	227
6.4.4	Actua als differentiatie	227
6.4.5	Thema's opbouwen op basis van recurrente actua	228
6.4.6	Actua voor kleinere verwerkingsopdrachten	228
6.4.7	Als ruimte voor initiatief door leerlingen	229
6.4.8	Als onderdeel van gericht onderzoek: informatie zoeken via actualiteit	230
6.5	Instrumenten	231
6.5.1	Historisch en ruimtelijk bewustzijn	231
6.5.2	Bronnen	232
6.5.3	Elementen uit bronnen	233
6.5.4	Inhoudelijke analyses	235
6.5.5	Ondersteuning op maat	239
6.6	Kijkwijzer	240

Hoofdstuk 7**FILOSOFEREN IN PAV**

7.1	Good Practice: 'Mag je alles uitvinden?'	243
7.2	Wat is filosoferen?	245
7.3	Waarom filosoferen op school?	246
7.3.1	Filosoferen en de eindtermen	247
7.3.2	Doelstellingen van het filosoferen	249
7.3.3	De maatschappelijke context	249
7.3.3.1	<i>Keuzes maken vanuit een zelfstandig mens- en wereldbeeld</i>	250
7.3.3.2	<i>Omgaan met diversiteit</i>	250
7.3.3.3	<i>Motivatie voor de school</i>	251
7.3.4	Effecten van het filosoferen	251
7.4	Wat is een filosofisch gesprek?	252
7.5	De rol en de houding van de filosofisch gespreksleider	254
7.5.1	Socratische houding	254
7.5.2	Vragen voor de gespreksleider	255
7.5.2.1	<i>Vragen naar helderheid en duidelijkheid</i>	255
7.5.2.2	<i>Vragen die zoeken naar redenen en bewijzen</i>	255
7.5.2.3	<i>Vragen die alternatieve gezichtspunten onderzoeken</i>	256
7.5.2.4	<i>Vragen die implicaties en consequenties onderzoeken</i>	256
7.5.3	Kan je je voorbereiden op een filosofisch gesprek?	257
7.6	Gespreksregels	257
7.7	Hoe reageren bij foute of discriminerende uitspraken?	258
7.8	Evaluatie van het filosofische gesprek	261
7.9	Verschillende werkvormen voor filosoferen in de klas	262
7.10	Tips voor wie wil starten met filosoferen binnen PAV	263

Hoofdstuk 8**SAMEN OPLEIDEN EN PROFESSIONEEL GROEIEN BINNEN LERENDE TEAMS**

8.1	Inleiding	267
8.2	Waarom collegiaal leren op de werkvloer essentieel is	271
8.2.1	De school is verantwoordelijk voor de kwaliteit die ze levert	273
8.2.2	Het transferprobleem van klassieke professionalisering	274
8.2.3	De uitdaging om leerwinst te boeken voor alle leerlingen vergt gezamenlijke expertise	275
8.2.4	Samen winst boeken versterkt het vertrouwen dat je als team het verschil kan maken	276
8.2.5	Platformen om de onderwijspraktijk te ontwikkelen	277
8.3	Kenmerken van succesvolle leergemeenschappen	278
8.3.1	De generieke kenmerken van effectieve leergemeenschappen	278
8.3.2	Systematiek: basiscomponenten en iteratieve cycli	280
8.4	Wisselwerking tussen leergemeenschappen en schoolbeleid	283
8.4.1	Visie ontwikkelen als basis voor leergemeenschappen	284
8.4.2	Leergemeenschappen opstarten en ontwikkelen	285
8.4.3	Leergemeenschappen inbedden in een GO ALL-traject	286
8.5	Student-leraren werken samen met ervaren leraren in onderzoekende leergemeenschappen	287
8.6	Conclusie	290

OVER DE AUTEURS

294